وەزارەتی کشتوکاڵ

بەڕێوەبەرایەتی گشتی زەوی و زار

ژمارە : ٩٢٥٥

ڕێکەوت : ٢٠٠٨/٩/١١

ڕێنمایی ژمارە (٣) ی سالی ٢٠٠٨

تايبەت بە جێبەجیٚ کردنی ياسای ژمارە (١) ی سالی ٢٠٠٨

(ياسای ڕێکخستنی مافی دەسکاری زەوی کشتوکالی لە هەرێمی کوردستان – عێراق)

پاڵپشت بەو دەسەلاٚتەی لە ماددەی حەوتەم لە ياسای ئامازەپێکراو پێمان دراوە ئەم ڕێنمايەمان دەرکرد:–

ماددەی يەکەم :–

نياز لەو دەستەواژانەی دادێن بۆ مەبەستی ئەو ڕێنماييە ئەو مانايانەيە کە بەرامبەريان ڕوون کراوەتەوە :

١) وەزارەت : وەزارەتی کشتوکالی هەرێمی کوردستان – عێراق .

٢) وەزير : وەزيری کشتوکالی هەرێمی کوردستان – عێراق .

٣) بەڕێوەبەرايەتی گشتی : بەڕێوەبەرايەتی گشتی زەوی و زار.

٤) بەڕێوەبەرايەتيە گشتيەکان : بەريوەبەرايەتی گشتی کشتوکال لە پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان .

٥) ياسا : ياسای ڕێکخستنی مافی دەسکاری زەوی کشتوکاڵی لە هەرێمی کوردستان – عێراق ژمارە (١) ی سالی ٢٠٠٨ .

٦) ياسـای چاکـسازی کـشتوکالی : ياسـای چاکـسازی کـشتوکالی ژمـارە (١١٧) ی سـالی ١٩٧٠ و هەموارکردنی و ئەو ڕێنماييانەی بەپیٚ ی ياساکە دەرچوون .

٧) زێدەڕۆيی : هەر کە سیٚ زێدەڕۆيی بکاتە سەر زەوی کشتوکالی و بیٚ ئەوەی بڕياری دابەش کردن يان گرێبەستی هەميشەيی هەبێت يان بەبیٚ مەرجی ياسايی ، زەويەکە بەکاربهێنیٚ .

٨) بەکارهێنەر : هەر کەسیٚ زەوی کشتوکالی بە کاربهێنیٚ و مەرجەکانی ياسايی تيابێت بۆ گریٚ بەست کردن لە گەليا و هەلسوکەوتی بە زەويەکەش کردبیٚ تەنها بۆ مەبەستەکانی کشتوکالی .

ماددەی دووەم :–

مـافی هەلـسوکەوتی زەوی کـشتوکالی (مـيری) دەچەسـپێندرێت بـە نـاوی جوتيـارانی کـە زەوييـان بەسەردابەش کراوە يان گرێبەستيان لەگەلداکراوە بەپیٚ ی ياسای چاکسازی کشتوکالی و گۆڕانکاريـەکانی و ڕێنماييەکانی دەرچووە بەپیٚ ی ياساکە بە مـەرجیٚ بڕيارەکـانی دابـەش کـردن پەسـندکرابن و پێشتر پووچـەلٚ نەکرابێتەوە وە گرێبەستەکانيش لەکاردابن و نویٚ کرابنـەوە وە جۆری زەويەکـەش دەکرێتـە (مولکی دەولـەت و مافی دەسکاری لەسەرە) .

ئەرشيفی ڕۆژنامەی وەقايعی کوردستان لە سايتی وەزارەتی داد
www.mojkudistan.com

ماددەی سێ یەم :-

پێویستە لەسەر خاوەن مافی هەلس و کەوت بەردەوام بێت لەبەکارهێنانی زەویەکە بۆ مەبەستەکانی کشتوکاڵی و بایەخی پێ بداو بە پێچەوانەوەش مافی چەسپاندنی پووچەڵ دەکرێتەوە بە بریارێك لە وەزیرەوە ئەگەر خاوەن مافی هەلس و کەوت وازی هێنا لە داچاندنی زەویەکە بۆ ماوەی سێ وەرزی کشتوکاڵی لە دوای یەك بەبێ هیچ پاساوێکی شیاو یان لەوکاتەی زەویەکەی بۆ مەبەستی کشتوکاڵی بەکار نەهێنێت. وە زەویەکەشی لێ وەردەگیرێتەوە .. زەویەکە تۆمار دەکرێتەوە بە ناوی وەزارەتی دارایی بۆ مەبەستی کشتوکاڵی بێ بەرامبەر و گشت دروست کراو و داچێنراوەکانیش شایستەی هەڵکێشانن .

ماددەی چوارەم :-

١- پێویستە لەسەر ئەوەی هەلس و کەوتی کردبێ بە زەوی کشتوکاڵی میری و هەلسابێت بە داچاندنی زەویەکە بۆ مەبەستی کشتوکاڵی و بایەخی پێ دابێ وە مەرجەکانی یاسایی تیابێت بۆ گرێبەستەکردن لە گەلیا پێویستە لەسەری داواکاری خۆی پێشکەش بە بەرێوەبەرایەتیەکانی گشتی کشتوکاڵی بکات کە زەویەکەی دەکەوێتە سنووری لە ماوەی دیاری کراو کە لە (٩٠) رۆژ تێپەڕنەکات لە رێکەوتی دەرچوونی ئەم ڕێنماییە بە مەبەستی گرێبەستە کردن لەگەلیا پاش دانی کرێ یەکانی لەسەری کۆبویتەوە بۆ سالآنی کە زەویەکەی بەکارهێناوە بەمەرجێ رووبەرەکە زیاتر نەبێ لە یەکەی دابەش کردنی کەرتەکە و مافی چەسپاندنی هەلس و کەوتی بە ناو دەکرێت دوای تێپەڕبوونی سێ ساڵ بەسەر مێژووی گرێبەستەکردن کە بەپێ ی یاسای سەرەوە پاش دلنیابوون لە پابەندبوونی بە مەرجەکانی گرێبەستەکە .

٢-ئەو داواکاریانەی پێشکەش بە بەرێوەبەرایەتیە گشتیەکانی کشتوکاڵی کراوە رەوانەی دەکات بەپێ ی بڕگەی (١) لەسەرەوە بۆ لێژنەکانی کارگێری زەوی و زار لە قەزا و ناحیەکان بۆ تەماشاکردنی و لێکۆلینەوە لە بونی مەرجەکانی یاسایی بەپێ ی بڕگەکانی یاسای چاکسازی کشتوکاڵ و ڕێنمایەکانی ژمارە (٦) ساڵی ١٩٧٠ .

ماددەی پێنجەم :-

یاساکە ئەمانەی خوارەوە ناگرێتەوە :

١ – ئەو زەویانەی کە کاری (تسویە) یان چەسپاندنی مافی هەلس و کەوتی بۆ نەکراوە و یاسای ژمارە (٣٢) ی سالی ٢٠٠٧ ئەیانگرێتەوە .

٢ – زەویە تەرخان کراوەکانی سوودی گشتی لەوانە (زەوی گوند – دارستان و لەوەڕگاکان – زەوی سەربازگەکان و فرۆکە خانەکان ....هتد)

٣ – ئەو زەویانەی ژێر ئاو دەکەون و یان قەراغ ئاون .

ماددەی شەشەم :-

بۆ جێبەجێ کردنی بڕگەکانی ئەم یاسایە بە فەرمانی وەزیر ئەم لێژنانەی خوارەوە پێك دێت:

یەکەم : لێژنەکانی چەسپاندنی مافی بەکارهێنان

پێك دەهێندرێت بە سەرۆکـــــایەتی فەرمانبەرێکی کشتوکاڵی پسپۆر لە بواری زەوی و زار و ئەندامیەتی

ئەرشیفی رۆژنامەی وەقایعی کوردستان لە سایتی وەزارەتی داد
www.mojkudistan.com

روپێویك و نوێنەری كارگێریٚ و نوێنەری یەكێتی جوتیارانی ناوچەكە هەڵدەستیٚ بەم كارانەی خوارەوە:

١ – ئاگاداركردنـەوەی دەسـەڵاتی كـارگێڕی نـاوچـەكە بـە نوسـراو بـە ڕۆژی دەسـت بـەكاربوونی لێژنەكـە و ئاگاداركردنـەوەی جوتیارەكـانی كـە مـاددەی دووەم لـەو ڕێنماییـە دەیانگرێتـەوە كـە ئامـادەبن لـە كـاتی دیـاری كـراو لەلایـەن لێژنەكـە (پـاش ١٥ ڕۆژ لـە مێـژووی ئاگاداركردنـەوە) ئـەم ئاگاداركردنەوەیـەش رادەگەیەندرێت بە هەلواسینی وێنەیەكی ئاگادارییەكە لـە بنكـەی یەكە كارگێڕیـەكان و بڵاوكردنـەوەی لـە ڕۆژنامەیەكی بەربڵاو لە ناوچەكەو وێنەیەكی ئاگادارییەكە لە دەرگای مزگەوتی گوندەكە هەلدەواسرێت

٢ – لێژنەكە هەلدەستێت بە داواكردنی وێنەی تۆماری نویٚ ی پارچە زەویـەكان و نەخشە لـە فەرمانگـەكانی تۆمارگای خانووبەرە كە دوا (افرازات) ی ئەنجامدراوی لەسەر دەست نیشان كرابێت .

٣ – لێژنەكـە دەچـێتە شـوێنی كارەكـە لـە ڕۆژی دیـاری كـراو لـە ئاگادارییەكـە و ژمارەیـەك لـە جوتیارەكـان هەڵدەبژێرێت یاخود دەستەیەكی هەلبژێردراوی گوند بۆ سوود وەرگرتن لە زانیارییەكانیان .

٤ – لێژنەكـە هەلدەسـتێت بـە كێومـاڵی پارچـەكان و دیـاركردنی ڕووبـەری بـە ڕاسـتی بـەكارهێنراو و روون كردنەوەی تەواوی لەسەر نەخشە بە مەبەستی چەسپاندنی مـافی هـەلس و كـەوت وەكـو دیـاری كردنـی ژمـارەی پارچـەكە و كەرتەكـە و نـاوی كەرتەكـە و نـاوی ناحیـە و قـەزا و لەگـەل دیـاری كردنـی پێـوەری نەخشەكە و هەرچی زانیاری تر لەسەر نەخشەكە و تۆماركردنی ژمارەكانی پارچە زەویـەكان و شـوێنی گونـد و كۆمــەلگاكانی نیــشتەجیٚ و زەویــەكانی ســوودی گــشتی و ڕووبــەرەكانی تــەرخانكراو بــۆ فەرمانگەكانی میری لەگـەل دیـاری كردنـی ڕووبـەرەكانیان و هـەروەهاش ئـەو ڕووبەرانـەی كـە ناشـێن بـۆ چاندن .

٥ – پاش ئەوەی لیژنەكە كیومالی پارچە زەویەكەی كردوو و ڕووبەرەكانیان دیاری كرا ووردبینـی ناوەكـانی جوتیارەكــانی كــەماددەی دووەمــی ئــەو ڕێنماییــە دەیانگرێتــەوە دەكــات لێژنەكــە هەلدەســتێت بــە ڕێكخستنی كۆنوسێك بە تەواوی كە ئەمانەی خوارەوەی تێدابێت

أ) ژمـارەی پارچـەكە و كەرتەكـە و جـۆرو رەگـەزی زەویەكـە و ڕووبـەر و سـنووری و دیـاری كردنـی شوێنەكەی لە باكور یان باشووری هێلی باران بارین دایـە ئەگـەر زەویەكـە پـشتاوبوو وە چەندیـشی دەكەوێتە ناو سنووری شارەوانیەكان .

ب) جۆری بەرووبوومی چێندراو بە ڕاستی .

ج) جۆری ئاودێری و ئاستی بەش كردنی ئاوەكە و هۆكارەكانی ئاودان و سەرچاوەكانی .

د) دیاری كردنی بە پیتی زەویەكە .

ه) ئەو مافانەی كە هەیەتی و لەسەریەتی (وەكو مافی ڕێرە و ئاوخواردنە و هات و چۆ)

و) ئەو ڕووبەرانەی كە بەداراداچێندراون و لەگەل جۆر و چڕی ژمارەی دارەكان لەهەر دۆنمێك و تەمەنیان و دیاركردنی ناوی ئەو كەسەی ڕووبەرەكانی داچاندوە و هەرچی لەسەر دروست كراوە لە دام و دەزگاكانی سوودی گشتی و تەرخان كراو بۆ فەرمانگەكانی دەزگا و كۆمەڵگاكانی نیشتەجیٚ و شوێنەواری دێرین و ڕووبەرەكانی میری و دیاركردنی ڕووبەرەكانیان .

ز) هەرچی زانیاریەكی دیكە .

ئەرشیفی ڕۆژنامەی وەقایعی كوردستان لە سایتی وەزارەتی داد
www.mojkudistan.com

سەرجەم ئەندامانی لیژنەکە واژوولەسەر کۆنوس و نەخشەکە دەکەن و بیرو رایان دیاری دەکەن لەسەر خاوەن داواکە مافی هەلس و کەوت بەپیّ ی یاساکە دەیگریّتەوە یان نا لەگەل روون کردنەوەی هۆیەکە ....پاشان بەرزیان دەکاتەوە بۆ بەریوبەرایەتی گشتی کشتوکالی پاریزگا.

دووەم : لیژنەی بەدواداچوونەوە لە پاریزگا :

پیك دیت لەبەریوەبەری زەوی و زاری پاریزگا و فەرمانبەریکی کشتوکالی شارەزا لە بواری زەوی و زار و ئەندامیەتی رووپیویك ئەرکیان بەدواداچوونەوەی کارەکانی لیژنەکانی چەسپاندنی مافاو هەلوەستەکردن لەسەر گشت گیروگرفت و چارەسەرکردنی کیشەکانی کە ریگرن لە بەریوەچوونی کاری لیژنەکان وە لیژنەی بەریوەبەرایەتی گشتی زەوی و زار ئاگاداردەکاتەوە بە راپۆرتی مانگانە بە کارەکانی لیژنەکانی چەسپاندن .

سێ یەم : لیژنەی ووردبینی :

پیك دەهینریت لە فەرمانبەریکی شارەزا لە کاروباری زەوی و زار و ئەندامیەتی رووپیویك و فەرمانبەریکی شارەزا لە بواری کۆمپیوتەر ئەرکەکەی ووردبینی کردنی کۆنوسەکان و نەخشەکانی بۆی هاتووە لە لایەن لیژنەکانی چەسپاندنی ماف و تەواوکردنی کەم و کورتیەکانی سەرەڕای هەلسان بە کۆپی کردنی نەخشەکان و بەراییەکانی بابەتەکان بە هەماهەنگی کردن لەگەل فەرمانگەکانی پەیوەندار ...

دوای تەواو بوونی ووردبینی کردن کۆنوسەکانی چەسپاندنی مافی ئەوانەی یاساکە دەیانگریتەوە لەگەل هەموو بەلگەنامەکان بەرزدەکریتەوە بۆ وەزارەت بۆ پەسندکردن .

چوارەم : لیژنەی بەدواداچوونەوە لە بەریوبەرایەتی گشتی زەوی و زار :

پیك دیت لە فەرمانبەریکی شارەزا لە بواری زەوی و زاری کشتوکالی و رووپیویك و فەرمانبەریکی کارگیری هەلدەستیت بە بەدواداچوونەوەی کارەکانی لیژنەکان لە پاریزگاکان .

پینجەم : لیژنەی ووردبینی لە بەریوەبەرایەتی گشتی زەوی و زار :-

پیك دیت لە بەریوەبەری گشتی زەوی و زار و ئەندامیەتی بەریوەبەری کاروباری یاسایی و فەرمانبەریکی شارەزا لە بواری زەوی و زار و رووپیویك و کارەکانیان ووردبینی کردنی کۆنوسەکان و بەلگەنامەکانی بۆی هاتووە لە لیژنەکانی بەریوەبەرایەتیەکانی کشتوکالی پاریزگاکان بۆی هەیە کەم و کورتیەکان تەواو بکات ئەگەر هەبوو یاخود گەڕانەوەی بۆ لیژنەکان بۆ تەواوکردنی کەم و کورتیەکان و ڕاست کردنەوەی هەلەکان و پاشان بەرزکردنەوەی بۆ وەزیر بۆ پەسندکردن..

ماددەی حەوتەم :

پاش پەسندکردنی کۆنوسەکانی چەسپاندنی مافی هەلس و کەوت لە لایەن وەزیر ..

بەریوبەرایەتی گشتی زەوی و زار فەرمانگەکانی تاپۆی پەیوەندار ئاگاداردەکاتەوە بۆ تۆمارکردن و راست کردنەوەی تۆمارەکانیان بەم پیّ یە وە کریّ یەکی رەمزی دیاری دەکریت لەلایەن لیژنەکانی پسپۆر لە پاریزگاکان ئەمەش بە رەچاوکردنی بە پیتی زەویەکە و شوینی دووری لە پاریزگاکان و قەزاکان و ناحیەکان و جۆری ئاوداش وکە دەبیتە بنەمایەك بۆ وەرگرتنی باجی یاسایی لەلایەن فەرمانگەکانی تاپۆ .

ئەرشیفی ڕۆژنامەی وەقایعی کوردستان لە سایتی وەزارەتی داد

www.mojkudistan.com

ماددەی هەشتەم :

دەبێــت فەرمانگـــەکانی تـــاپۆ وێنەیـــەکی نەخـــشەی کۆتـــایی جیاکراوەکـــان (الافـــراز) بداتـــە بەریوەبەرایەتیەکانی گشتی کشتوکاڵ.

ماددەی نۆیەم :

کـاری چەسـپاندنی مافـەکانی دەسـکاری دەکرێـت بـۆ ئەوانـەی ئـەم یاسـایە دەیانگرێتـەوە بـە مـەرجێ رووبەرەکە تێپەڕنەکات لە ڕادەی یەکەی دابەش کردنی دیاری کراو لە ماددەی شازدەهەمی یاسای چاکسازی کشتوکاڵی .

ماددەی دەیەم :

یەکەم : دەبێت بەرزترین ڕادەی مافی خاوەنداریەتی لەو زەویانەی کراونەتە مولکی دەوڵـەت و ئـەو زەوییانـەی کراونەتە مولکی سرف بەپێ ی حوکمەکانی ئەم یاسایە وەکو خوارەوە بێت .

١ – لە زەوی دێمی (پشت ئاو / (١٠٠٠) هەزار دۆنم لەو زەوییانەی دادەچێندرێت بە هەموو جۆرە بەروبومێك .

٢ – لە زەوی بەراو /

أ- (١٥٠) سەدو پەنجا دۆنم لەو زەوییانەی ئاو دەدرێن بەبێ هۆ .

ب – (٢٠٠) دوو سەد دۆنم لەو زەوییانەی ئاودەدرێن بە هۆی ئامێر .

دووەم : ئەگەر خاوەن مافی دەسکاری یا خاوەن مولك لە زەوی بە موڵك کراو مولکێکی سرف لە ئاکامی میرات رووبەرێکی بەرکەوت و رووبەرەکە لـەو رادەیـە زیاتربوو لـەو سنوورەی دیـاری کـراوە لەسـەرەوە ئـەوا رووبەرە زیادەکە دەستی بەسەردادەگیرێت و تۆمار دەکرێت بە ناوی میری بۆ مەبەستی کشتوکاڵی .

سێ یەم : هیچ ئاکامێك و گۆرانکاریەك روونادات لە کاتی گۆرینی ریگەی ئاوەدان جا چ بە کاری میری یان کاری خاوەن زەوی لەو رووبەرانەی ئاماژەپێکراو لە برگەی (یەکەم) لە مادەەی دەیەم .

ماددەی یازدەهەم :

یەکەم : ئەم ڕادانەی دیاری کراو لە خوارەوە دەبێتە نزمترین ڕادەی ئابووری بۆ زەوی کشتوکاڵی و رەزو باغ :

١ – (٢٥) بیست و پێنج دۆنم لە زەوی کشتوکاڵی دێمی .

٢ – (٥) پێنج دۆنم لە زەوی کشتوکاڵی کە ئاودەدرێت بە هۆی ئامێر .

٣ – (٢/٥) دوو دۆنم و نیو لە زەوی بە راو .

٤ – (١/٥) دۆنمێك و نیو لە رەزوباغ .

دووەم : بە مەبەستی هاندانی لابردنـی (شیوع) لـەو رووبەرەانـەی کە لـەو رووبەرانە کەمترە کە ئامـاژەی پـێ کراوە لە بڕگەی (یەکەم) ی سەرەوە مامەلەکانیان دەبەخشرێن لە باجی دادوەری .

ماددەی دوانزەهەم :

هیچ مافێکی یاسایی نادرێت بەو کەسەی کە زێدەرۆیی کردۆتە سەر زەوی کشتوکاڵی و رەز و باغ .

ئەرشیفی رۆژنامەی وەقایعی کوردستان لە سایتی وەزارەتی داد
www.mojkudistan.com

ماددەی سێزدەهەم :

لـەکاتی کوژاندنـەوەی مافـەکانی دەسـکاری لـەو زەویانـەی کـە یاسـاکە دەیانگریتـەوە لـە نـاو سـنووری شارەوانیەکان خاوەنـەکانیان قـەرەبو دەکرێتـەوە بـە ڕێـژەی (٣٪) لـە ڕووبـەری کوژێنـدراوە بـە شـێوەی زەوی نیشتەجێ ی فـەرز کـراو و تۆمـاردەکریٚ بـە ناویـان لـە جـۆری مولـك سـرف ، ئەمـەش لـە ڕێکـەوتی دەرچـوونی یاسـای ژمـارە (٥ ی سـالی ٢٠٠٧) لـە ڕۆژی (٢٠٠٧/٥/٢٠) بـە دواوە ..بـەلاّم ئـەو زەویانـەی کـە دەکەونـە دەرەوەی سنووری شارەوانیەکان کاری کوژاندنەوەیان بۆ دەکرێت بەپێ ی ئەو یاسانەی کە ئیستا کاری پێ دەکرێت .

عبدالعزیز طیب
وەزیـری کـشتـوکـــال

ئەرشیفی رۆژنامەی وەقایعی کوردستان لە سایتی وەزارەتی داد
www.mojkudistan.com